

Adalékok a gyermekmunka köréből.

Az ez év szeptember havának első napjaiban Zürichben tartott socialis hét programján kellett volna szerepelnie a

gyermekmunka egységes nemzetközi szabályozásának is. A kérdés azonban, mivel az egyes nemzetek részéről kellőleg előkészítve nem volt, tárgyalásra nem került, az eredmény tehát egyelőre negatív. Annál meglepőbb ez, mert a »Törvényes Munkásvédelem Nemzetközi Egyesületének« különböző nemzeti csoportjai már évek óta felvették munkaprogramjukba a gyermekmunkának összes viszonylataiban való tanulmányozását. Ha még sem sikerült a szükséges anyagot összehozni, akkor inkább azokra a nehézségekre lehet következtetni, amelylyel ez a munkásság jár.

Mint a legtöbb socialis kérdésben, itt is sok a bizonytalanság s a modern gazdaságtársadalmi életnek megfelelően maga a jelenség sokkal szövevényesebb és bonyolultabb, mintsem hogy egyszerűen deductiv alapon eljárva, meg lehetne állapítani a szükséges intézkedéseket. Annál inkább áll ez mert már túl vagyunk azon, hogy a gazdasági élet csak egyik és szűkebb részében, vagyis a nagyiparban törekedjünk a gyermekmunkások helyzetét szabályozni. Épp úgy, sőt sokkal inkább rászorul erre az ipar többi része s nem maradhatnak ki ebből a többi foglalkozások sem. Legyen elég e szempontból utalnunk saját viszonyainkra, ahol a gyermekmunkások javarésze az őstermelésben talál alkalmazást. Sokáig rendezetlenül a viszonyok e téren sem maradhatnak. Ma talán csak az iparban van még szőnyegen a gyermek- s fiatal munkások munkaviszonyainak a szabályozása, a holnap viszont lehet, hogy parancsolólag fogja követelni, hogy ez a védelem általános arányokat öltjön. Nyilvánvaló az is, hogy jelszavaktól vezetteni magunkat nem szabad. Arról, hogy a gyermekmunkát teljesen beszüntessük, szó sem lehet, ezt csak túlzott s meggondolatlan idealismus vallhatja. Józan socialpolitika csak egy czélt követhet, helyesen szabni meg a határokat, ameddig a gyermekek munkaereje testi és szellemi épségük megtartásával felhasználható.

Ez lévén a tényállás, mindinkább erősebb gyökeret ver a meggyőződés, hogy az első feladat közvetlenül meggyőződni a gyermekmunkával kapcsolatos tényekről. Ma igazság erejével hat, hogy a gyermekmunka kérdését is csak sikeres adatgyűjtések s az arra hivatott összes tényezők bevonásával tartott széleskörű enquêtek, amelyek gazdaságtársadalmi életünk e jelenségei összes életviszonylataiban feltárhatják, hozzátják mind közelebb a kielégítő megoldáshoz.

Csak elismeréssel nyilatkozhatunk arról, hogy a »Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete« is ezt az utat követte a kérdés tanulmányozásánál. Helyes érzéktől vezetve előbb a gyermekmunka statisztikájának megoldását vette a múlt év folyamán tartott egyik enquêtején megvitatás a!a. A tanácskozások annyiban, hogy sikerült e sorok írójá-

nak előadmánya alapján¹⁾ egységes megállapodásra jutni, sőt a felvétel céljaira szolgáló kérdőív is megállapított, eredménynyel jártak. Hogy az egyesületen kívül álló s intézkedésre elsősorban hivatott tényezők a dolgot mind mai napig nem tették magukévá, ez az egyesület rovására nem írható, ennek érdemeit le nem rontja.

A második enquête, melyet az egyesület ez év június havában tartott, már magával a szabályozás kérdésével foglalkozott. Positív adatok hiányában csak természetes, hogy a gyakorlati élet tapasztalataira kellett az egyesületnek a maga véleményét alapítania. A tárgyalások, illetve ezek eredményessége ellen azonban éles állásfoglalás is történt.²⁾

Kifogás emeltetett mindenekelőtt HELLER FARKAS egyesületi titkárnak a gyermekmunka szabályozásáról szóló előterjesztése ellen és pedig azon az alapon, hogy ez a gyermekmunka elterjedését s állását hazánkban nem eléggé világítja meg s tisztán az iparfelügyelők egyes elszórt adataira támaszkodik. E bíráló különös akkor, amidőn tudvalevő, hogy ez a kötelesség egy más előadmányt terhelte, amely a körülményekhez mérten eléggé lelkiismeretesen is törekedett e feladatnak megfelelni. Valami túl sokat viszont abból, amit a közgazdasági és szaklapok, a gyermekvédelmi egyesületek s hatóságok jelentései stb. tartalmaznak, tanulni alig lehet. Az igazság az, hogy erre a célra egy külön felvétel volna szükséges, amely összefoglalóan mutassa be a gyermekmunka sokoldalú hatásait. Ezzel az egyesület, mint láttuk, nagyon is tisztában volt s amint e kérdést először napirendre tűzte, tényleg első feladatának tekintette ily adatgyűjtés eszközését s ha meg nem történt, nem rajta múlt, saját kötelességét a kezdeményezéssel teljesítette. Ami pedig az egyesület titkárnak előadmányát illeti, ennek a szabályozás kérdésével s ennek az egyes államokban való állásával foglalkozni volt a feladata, aminek teljesen meg is felelt. Ha kiterjeszkedett egyes statisztikai adatok felsorolására is, ezeknek mást, mint illusztrálási jelleget magyarázni nem lehet.

Ugyancsak nem felel meg egészen a tényeknek, hogy a vita az előadó részéről megállapított kérdőpontok, illetve javaslatok kalauza nélkül indult el. Ha az előadmány ilyeneket nem is tartalmazott, az előadói, de maga az elnöki bevezető beszéd is körvonalazta az irányt, az elveket s az egyes részleteket is amelyek megvitatandók voltak. Ha a legtöbb felszólalás ennek dacára sokszor, sőt általában más irányba terelődött, azt mással mint azzal indokolni nem lehet, hogy

¹⁾ A gyermekmunka hazánkban és a külföldön (megjelenés alatt).

²⁾ FERÉKCZI IMRE: Enquête a gyermekmunka szabályozásáról. Munkásügyi Szemle III. évf. 13. szám.

mindenki érezte, hogy a kérdés elbírálásában mennyire nem nélkülözhetők megfelelő, az életet magát feltáró adatok, amit különben mindenekelőtt maga az egyesület legelsőnek szorgalmazott.

Különösnek találok azt az ellenvetést is, amely azt hangoztatva, hogy a vita alapjául szolgáló előterjesztés a mezőgazdasági gyermekmunkáról nem emlékszik meg, azt a célzatos törekszik az egyesületnek betudni, mintha ezt nem szándékozná figyelemreméltatni. Annál meglepőbb ez, mert a mint tudvalevő, az egyesület által tervezett statisztikai adatgyűjtés a gyermekmunka minden nemére gondolt, ennek viszonyait épp úgy törekedett volna feltárni az őstermelésben, mint az iparban. Csakhogy míg az első enquete ily messzebb célzattal tartott, addig a második enquete munkaköre már megszorított volt. Ennek, amint az különben minden részről elismertetik, a bekövetkező egységes nemzetközi megállapodások szempontjából közvetlen feladatot kellett maga elé kitűznie, ez pedig már előre meg volt szabva az ipari gyermekmunkára szorítkozva. Annyi is bizonyos, ha már e szűkebb téren belül nehéz a gyermekek munkáltatásának mérvét s hatásait a kevés adat folytán csak némileg is megítélni, mennyire sötétben való tapogatózás volna kellő adatgyűjtés nélkül az őstermelés körében ezt megcselekedni. Kérdem, ha az egyesület felveti mégis e kérdést, nem fokozta volna az ez irányban uralkodó zavart s nem lett volna-e a bizonytalan téren való kalandozás az enquete igazi s előre meghatározott feladatának kárára? Arra nézve azonban történt utalás, hogy ha ez idő szerint a gyermekmunka szabályozásának kérdése csak részben is van napirenden, be kell következnie mielőbb az időpontnak, a mikor tárgyalását teljes terjedelmében fel kell ölelni. Az adott viszonyok között tehát célszerűbb eljárást követni nem is lehetett, ha talán ez maga után is vonta a mezőgazdasági gyermekmunkának – minden körülmények között csakis időleges – mellőzését.

Míg ezek az ellenvetések csak a napirenden volt tárgyra vonatkoznak s mint nem éppen tárgyilagosak, hibáztatandók, mennyivel szigorúbb bírálattal kísérendő az egyesületnek elnöksége ellen intézett ama támadás, mintha azt az elvet követte volna, hogy a felvetett kérdést illetőleg csakis a munkaadóknak felfogásából és tapasztalati adatgyűjtéséből, tehát a legnagyobb egyoldalúsággal és célzatosággal szándékozott volna elsődleges állásfoglalását leszűrni. E tényállítás erőt, lenítésére legyen elégséges csak azt felhozni, hogy a felszólalók közt a munkaadók egyes érdekköreinek kiküldöttjein kívül ott találjuk a különböző társadalmi egyletek, az iparfelügyelet, a munkáspénztárak képviselőit, továbbá orvosokat s sok oly egyént, akik a kérdést csakis a munkásosztály

szempontjából bírálják el. De nem szabad feledni azt sem, hogy az ülésezések nyilvánosak voltak, a szólásszabadság teljes mértékben meg volt adva, sőt erre a nagyközönség egyenesen fel is lett szólítva, s így ha a munkás érdekképviseletek részéről bárki előállott volna tapasztalataival, ezek feltárásában nemcsak nem akadályoztatott volna meg, hanem örömmel is látták volna felszólalását. Ha mégis elmaradtak, annak talán mélyebben rejlő oka van. Külföldi példák igazolják, hogy gyakran a gyári munkásosztály tiltakozik a gyermekmunka túlságos korlátozása ellen, a melyet fontos mellékkereseti forrásnak tekint. A mi viszonyaink között ez még inkább áll nemcsak azért, mert a munkásság egyes rétegeiben, ahol nagy a család, a szülők igen gyakran vannak oly helyzetben, hogy a család összes fenntartási költségeit a legerőmegfeszítőbb munka mellett sem képesek megszerezni s ezért kényszerítve vannak gyermekeik foglalkoztatását is igénybe venni, hanem azért is, mert a népoktatás mai állapota mellett így van biztosítva a gyermekeknek bizonyos koron felül való jobb felügyelete, hozzászoktatása a tevékenységhez, fejlesztése bennök a szorgalom és takarékoság érzetének. De minden más-tól eltekintve, a magyar törvényes munkásvédelmi egyesület elnöke oly egyén, akinek neve a legerősebben össze van forrva hazánk modern sociálpolitikájával s aki önmaga a legnagyobb biztosíték arra nézve, hogy a munkásság az életviszonyait érintő kérdésekben nemcsak meghallgatást nyer, hanem érkei is kellően méltányoltatnak. Nem hihető továbbá, hog}' maga a nemzetközi szerv munkásságát a szertelen s megindokolatlan követelések támogatásában keresse, ellenkezőleg valószínű, hogy gyakorlati, az összes életérdekek összeegyeztetésével megvalósítható pozitív feladatok megoldásán fáradozik. Ezt az irányt követi a magyar csoport is s annál helyesebb nyomokon jár, mert jelszavakkal dolgozni könnyű, a megvalósíthatót komolyan akarni, keresztül vinni ez a nehéz s annyi bizonyos, hogy nem az érdekkellentétek fokozásával, hanem kiegyenlítésével lehet csak megteremteni azt az összhangot, amely épp úgy biztosítja a jövőben a munkásosztály, mint a többi társadalmi osztályok zavartalan együttes munkásságát s az általános, minden rétegre kiterjedő gazdasági, kulturális, morális stb. helyzet egyetemes javulását.

Mindezekből a következtetés tehát az, hogy az egyesületnek a megkezdett irányban kell tovább folytatnia emez anynyira jelentős gazdaságtársadalmi kérdésben a tevékenységét. Teljes erővel rajta kell lennie mindenekelőtt, hogy egy felvétel eszközöltessék a gyermekmunkáról a kormányhatóságok által. Míg minálunk nyugszik ez a kérdés, addig a külföld részéről, lázas munkát látunk ez irányban. Említésre méltó,

hogy a hivatalos világon kívül maga a társadalom is kiveszi a maga részét. Így a Németbirodalomban igen részletes kutatások történtek a gyermekmunkások életviszonyait illetően a »Verein für sociale Reform« részéről. Az Északamerikai Egyesült-Államokban pedig a nemzeti női szervezetek egyesülésének (National Women's Trade Union League) felkérésére maga a kormány rendezett az ipari városokban nagyszabású felvételt a női s gyermekmunkások életviszonyairól. Kiterjeszkedett a kutatás a munkásrétegek ipari, társadalmi, erkölcsi, szellemi, testi stb. helyzetére, valamint a megfelelő védelmi intézkedésekre. A hatalmas anyag közzétételét is elrendelte az 1910. év folyamán a senatus, s ez 19 kötetben fog megtörténni, amelyek egy része már piacra is került. E két, vagyis az említett német s amerikai adatgyűjtésnek s munkálatoknak eredményeit, amelyek igen élesen bevilágítanak a gyermekmunka kérdésébe, egy következő külön alkalomra tartjuk fenn. Ez idő szerint egy néhány, arányaiban kisebb, de jelentőségében mégis fontos s leginkább hivatalos jellegű adatfelvétel eredményeinek bemutatására szorítkozunk.

Mindenekelőtt utalunk a dán statisztikai hivatal által tervezett adatgyűjtésre, amely az 1908. év folyamán tartott meg, az iskolásgyermek foglalkoztatását óhajtván megállapítani. Az alkalmat a felvételhez a gyári, helyesebben talán az ipari törvényeknek küszöbön való újrendezése szolgáltatta. A kutatás, bár megkérdéztetett az otthon teljesített munka is, a nyert eredmények feldolgozását tekintve tulajdonképpen csak a szorosán vett s harmadik személy részére bérért történő foglalkoztatásra terjedt ki. A kérdőív némileg eltérően szerkesztetett a vidéki s a városi gyermekek részére. Tudakoltatott különben a gyermek neme, kora, a szülők s munkaadójának foglalkozása s társadalmi állása, a teljesített munka neme s ideje, a gyermekek iskoláztatási, egészségi viszonyai stb. A számlálást jobbra tanítók, iskolai bizottságok s orvosok teljesítették.

Az adatgyűjtés összesen 370.440 iskolásgyermeket ölelt fel, a között 187.170 volt fiú s 183.270 leány. A gyermekek közel kétharmadrésze a vidékről került ki, míg a városokra csak 128.383 jutott. Foglalkoztatva 111.909 gyermek volt, vagyis mintegy $\frac{3}{10}$ az iskolás növendékeknek. Ezek közül 45.512 szüleinél, 65.97 vagyis $\frac{3}{5}$ körül idegen munkaadónál nyert munkát. Míg a fiúgyermekek közül 23.2%, addig a leányok közül csak 12.00% teljesített munkát. A területi megoszlást vizsgálva, a következő érdekes eredményeket nyerjük:

Eredmények »Statistike Efferretninger« és »Skolesogende Boerns Erhvervsmaessige Arbejde« közleményekben. Kopenhága, 1910.

	100 iskolásgyermek közül vidéken	a városokban
Nem dolgozott	58·1	74·2
Otthon dolgozott	19·5	1·1
Idegen részére dolgozott	22·4	24·7
Összesen	100·0	100·0

A vidéknek ez az előtérbe nyomulása igen jellemző. A városokban ipari foglalkozást kellene üzniök, ezt törvényes intézkedések eléggé megszorítják, míg a vidéken a mezőgazdaságban valamely különösebb rendszabályok nincsenek, amelyek a gyermekek foglalkoztatását megakadályoznák. Igazolják ezt a következő adatok is, amelyek a gyermekek által idegenek részére folytatott munkanemet mutatják be:

	S z á z			
	fiú gyermek közül foglalkoztatva volt		leány vidéken városokban	
	vidéken	városokban	vidéken	városokban
Otthoni munkával	0·1	1·3	15·4	34·0
Gyermekőrzéssel	—	0·1	29·1	11·2
Küldöncz- s hasonló szolgálattal	3·9	75·0	2·8	45·0
Közönséges mezőgazdasági munkával	21·8	0·6	13·4	—
Állatőrzéssel	63·0	0·8	19·6	0·2
Egyéb mező- s kertgazdasági munkával	8·0	1·7	17·1	0·9
Műhely- s gyári munkával	1·7	10·3	1·6	7·2
Egyéb ipari s kereskedelmi munkával	0·9	9·2	0·2	1·0
Más munkanemmel	0·6	1·0	0·8	0·5
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0

A számok sokkal beszédesebbek, mintsem bővebb magyarázatot igényelnének s élesen visszatükröztetik a vidék s város közötti különbséget.

Az összes – valamely foglalkozást űző – gyermekek korviszonyaira idézzük a következő adatokat:

	100 oldalt megnevezett korosztályba tartozó fiú leány iskolásgyermek közül foglal- koztatva volt	
6 éves	1·5	1·3
7 »	5·1	4·0
8 »	17·7	7·6
9 »	21·7	13·6
10 »	37·6	22·6
11 »	53·4	32·7
12 »	66·7	42·6
13 »	71·0	47·4
14 »	62·9	42·7

Az arányszámok az alsóbb korcsoportokban is meglepően magasak s a korról egyenes arányban nőnek.

A napi foglalkoztatási idő terjedelme következőkép alakult:

	S z á z			
	fiú vidéken	fiú városban	leány dolgozott vidéken	leány városban
2 órát	0·4	5·6	0·7	10·5
2—4 »	1·1	18·4	2·1	27·8
4—6 »	5·6	54·1	6·8	44·3
6—8 »	15·3	19·9	15·9	14·6
8—10 »	24·9	1·8	22·8	2·0
10-nél több órát	52·7	0·2	51·7	0·8
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0

A mezőgazdasági munka természete s a szükséges rendszabályok hiánya könnyen csábít tehát a gyermekek munkarejének sokszor egész indokolatlan kihasználására. Érdekes, az is, hogy míg a városokban a gyermek 7, 8, 9 órakor vagy később kezdi meg s általában véve 6 vagy 6½ órakor befejezi a munkát, addig a vidéken reggel 5-6 órakor állnak be gyakran a gyermekek foglalkozásukba s nem ritka, hogy este 7-9½ óráig folytatják ezt. Ezzel szemben a városokra nézve azzal rosszabbodik a helyzet, hogy a gyermekek elég tekintélyes része esteli, sőt éjjeli foglalkozású.

Még sok érdekes adatot lehetne felhozni, megelégszünk azonban a munkabéért dolgozó gyermekek kereseti viszonyainak feltüntetésével. A havi kereset volt:

	Ellátással		Ellátás nélkül	
	fiú	leány gyermekeknél	fiú %-ban.	leány
5 korona 40 fillérig	25·6	44·8	12·8	21·8
5·41—10·80 korona	56·2	45·4	34·9	21·5
10·81—16·20 »	14·3	7·4	20·9	18·0
16·21—29·60 »	3·9	2·4	16·0	16·5
29·61—27·00 »			4·3	4·5
27 koronán felül			11·1	17·7
	100·0	100·0	100·0	100·0

Ugyancsak figyelmet érdemel a szent-galleni kanton által az 1909. év végén, illetve 1910. év elején végrehajtott gyermekmunka statisztikai felvétel.¹⁾ Az 1909. évben ugyanis a svájci közgazdasági társaság az egész állam területére rendezett egy felvételt. Ez az adatgyűjtés azonban teljesen magánjellegű volt, a teljességét mi sem biztosította, amit bizonyít az is, hogy egyes kantonok meg is tagadták a szolgáltatást.

A St.-Gallen részéről tartott hivatalos felvétel, mint a dániai szintén az iskolás gyermekekre szorítkozott. A korhatár 6-16 év között mozgott. Adatszolgáltató közegek maguk a tanítók voltak. Összeírtak összesen az elemi és ismétlő iskolában 43.832 gyermeket, kik között 50.6%-kal szerepeltek a fiúk s 49.4%-kal a leányok. Foglalkoztatva volt 14.218 gyermek, az az 32.44% és pedigen 7.852 fiú és 6.366 leánygyermek.

¹⁾ St.-Gallen kanton statisztikája. XXVII. füzet.

Az iskolás növendékek egyes korcsoportjaiban a munkát folytató gyermekek következő százalékkal vettek részt:

	Fiúk	Leányok
6—7 éves korcsoport . . .	37·2	35·1
7—8 » » . . .	18·6	17·6
8—9 » » . . .	26·1	20·9
9—10 » » . . .	31·5	26·2
10—11 » » . . .	39·2	31·4
11—12 » » . . .	48·7	38·1
12—13 » » . . .	52·4	40·4
13—14 » » . . .	52·3	40·6
14—15 » » . . .	25·8	14·3
15—16 » » . . .	9·5	2·4

Az arányok magasak, de ami legfeltűnőbb a 6-7 éves korcsoportban a munkáltatott gyermekek magas százaléka. A magyarázatot meg lehet találni valószínűleg abban, hogy az adatgyűjtés különös súlyt helyezett a család körében folyó munkára s e fiatal gyermekek még iskolázás előtt igénybevétték ily szolgálatokra s ez, amint az iskolázás rájuk több és több terhet ró, csökken, hogy egy bizonyos idő múlva azután ismét emelkedő irányzatot vegyen.

A munkanemet illetőleg megemlítjük, hogy a gyermekeknek majdnem a fele 49%, otthoni munkával volt ellátva, amelyben legnagyobb jelentősége van az e vidéken nagy gazdasági súlylyal bíró hímzőiparnak. A második nagy csoportot 31.1%-kal az őstermelés szolgáltatja. Majd 10.5%-kal vannak a küldönczök s hasonló foglalkozással bírók, míg a többi munkanemekre mindössze 9.4% jut. A gyermekek javarésze és pedig 8.243, mint szüleik kisegítői dolgoztak.

A napi munkaidő tartamát alábbi adatok tárják fel, melyek szerint száz foglalkoztatott gyermek közül munkában volt

0—2 óráig . . .	29·6	6—8 óráig . . .	3·7
2—4 » . . .	31·9	8—18 » . . .	0·9
4—6 » . . .	12·8	10 órán felül . . .	0·1

Kiegészítik ez adatokat azok, amelyek arról tesznek tanúságot, hogy a gyermekek általában hetenkint 5-7 napig voltak beállítva a munkába.

Ami a gyermekmunka hatásait illeti, megállapított, hogy a testi fejlődés szempontjából 567, a szellemi fejlődést illetőleg pedig 927 gyermeknél mutatkozott már, vagy volt várható a jövőben kártékony befolyás. Az erkölcsileg veszélyeztetett gyermekek száma viszont 114-re rúgott. Megszívlelendő adatok bizonyára s elég hatalmas érvet szolgáltatnak e socialis kérdés helyes megoldására.

Befejezésül kitérünk még azoknak az eredményeknek ismertetésére, a melyeket az Egyesült-Államok hoztak nyilvánosságra az elmúlt években és pedig az 1900. évi népszámlálás alapján.¹⁾ Annál szükségesebbnek véljük ez adatok rövid ismertetését, mert tanúbizonyságul szolgáltathatnak a népszámlálási anyagnak ily szempontból való kihasználására. Napirenden lévén nálunk is az 1910. évben végrehajtott összeírás foglalkozási része feldolgozásának folyamatba tétele, meg van adva a mód, hogy a gyermekmunkát illetőleg, ha talán egészen és általánosságban mozgó, de mégis eléggé tájékoztató adatokat kapjunk.

Az Északamerikai Egyesült-Államok az 1900. évben összesen 1,752.187 foglalkoztatott 10-15 éves bérért dolgozó gyermeket írtak össze. Az e korcsoportba tartozó gyermekeknek 18.2%-a volt munkára igénybe véve. A fenn számból a nagyobb rész, számszerint 1,081.071 az őstermelésre, a többi az egyéb foglalkozásokra jutott. Míg a munka: végző fiúgyermek 20.1, addig a leányok csak 10.2%-át tették a hasonló korcsoportban levő összes gyermekeknek. Hogy különben a nevezett államokban a gyermekek keresetileg eléggé igénybevetők, igazolja, hogy a 14 éves fiúgyermek közül 36.5. a 15 évesek közül meg éppen a fele, 50.6% bír keresettel. A leányoknál 15.1, illetve 21.4% az arányszámok. Maguknak a foglalkoztatott gyermekeknek korviszonyai viszont a következők %-ban:

10 éves	8:1	13 éves	15:3
11 »	9:2	14 »	23:2
12 »	12:6	15 »	31:6

Érdekes adat az is, amely azt árulja el, hogy a gyermekeknek két harmad része farmokon talál alkalmazást. Alivei. itt a munka legnagyobb részét a szabadban végzik, a jelentés tehát a bevezető részben arra utal, hogy nem minden foglalkozás veszedelmes a gyermekekre nézve. Ez tényleg áll is a mezőgazdaságra; hogy azonban megtudjuk, nem élnek-e ugyanakkor vissza a gyermekek testi és szellemi fejlettségével, erre oly adatok szükségesek, a melyek ismeretessé teszik a végzett munka jellegét s tartamát.

Külön foglalkozik a munkát a család körében bérrel munkáltatott gyermekekkel s e szempontból különösen a fonó- és szövő-, az üveg-, a dohány és az egyéb textilipart, a bányászatot stb. teszi beható kutatás tárgyává. Ugyancsak részletesen feldolgozza az egész gyermekmunkára vonatkozólag államonként az egyes foglalkozásokat, mindenütt figyelemmel lévén a népfajra is.

¹⁾ M Child Labor in the United States. Bureau of census. Washington 1907.

Ezekben számoltunk be egynéhány hivatalos gyermek-statisztikai felvételtől. Mikor a culturállamokban fokozódottan megnyilvánul a törekvés, hogy világosan lássák e kérdést s induktív alapon összegyűjtőt: statisztikai s enquête-anyag alapján értékeljék meg a különböző ez irányban megnyilatkozó törekvéseket s határozzak el a foganatosítandó rendszabályokat, más utat követnünk nekünk sem lehet, ha socialpolitikailag érdemleges munkát akarunk végezni. Szorgalmazni kell tehát ily felvételt, mert bizonyos, hogy ez az egyedüli mód arra, hogy sok – ma talán épp a helyzet nem ismeréséből származó – téves felfogás is megszűnjék s a kérdés megoldásánál oly alapot nyerjünk, amely nem egyszerű elvont okoskodásnak eredménye, hanem az adott életviszonyoknak megfelel.

Bud János.